

POSUDOK HABILITAČNEJ PRÁCE

Téma: Kostolianska kotlina v premenách času. Stav a perspektívy archeologického a interdisciplinárneho výskumu krajiny

Autor: Mgr. Zuzana Borzová, PhD.

Oponent: prof. Jozef Bujna, CSc.

1. Náročnosť spracovania riešenej problematiky

Náročnosť spracovania riešenej problematiky spočíva predovšetkým v rôznorodosti aplikovaného multidisciplinárneho výskumu. Východiskovú pramennú bázu poskytli predovšetkým dlhoročné terénne aktivity, realizované od roku 2008 v záujmovom priestore, ktorý predstavuje územie troch údolí v pohorí Tribeč a ústia Žitavskej pahorkatiny s celkovou plochou približne 95 km², pracovne označovaného v práci ako Kostolianska kotlina a širšie okolie. Ide najmä o nedeštruktívne formy archeologického výskumu – povrchový zber metódou vyhľadávania nálezísk, analytický povrchový zber, povrchový prieskum reliéfnych tvarov, prieskum detektorom kovov, geofyzikálny prieskum, letecká prospekcia krajiny, ďalšie metódy diaľkového prieskumu krajiny – LIDAR (Light detection and Ranging) alebo ALS (Airbone Laser Scanning) a letecké laserové skenovanie (LLS). Deštruktívny archeologický výskum bol realizovaný iba v obmedzenom rozsahu, v rozsiahlejšom meradle na hradisku Veľký a Malý Lysec (v spolupráci Pamiatkového úradu SR a Katedry archeológie FF UKF), na hrade Gýmeš, pri Kostole sv. Juraja a príľahlom cintoríne v Kostoľanoch pod Tribečom a na polykultúrnej lokalite Vlčia lúka a Ladické v Ladiciach.

Spolu s archeologickým terénnym výskumom a nadväzne naň bol realizovaný historický – archívny výskum písomných prameňov v Štátnom archíve v Nitre, historicko-geografický výskum, bola vypracovaná rekonštrukcia cestnej siete Kostolianskej kotliny, etnologický výskum, ako aj výskum viacerých prírodných vied – intenzívny niekoľkoročný geologický výskum, geomorfologický výskum zameraný na mapovanie antropogénnych foriem reliéfu, botanický – vytvorená mapa súčasných biotopov Kostolianskej kotliny a archeobotanický výskum.

Už len zmanažovať množstvo týchto aktivít si zasluhuje uznanie, a pritom autorka sa priamo podieľala na väčšine archeologických výskumných a dokumentačných aktivít v teréne. Zhodnotenie týchto mnohostranných výskumov je primárnou náplňou habilitačnej práce.

2. Posúdenie úrovne spracovania práce

Zámerom habilitačnej práce podľa autorky je vyhodnotenie výsledkov doterajšieho výskumu v Kostolianskej kotline realizovaného na základe aktivít viacerých vedných odborov s akcentom na

výsledky archeologického bádania. Cieľom je jednak náčrt vývoja osídlenia Kostolianskej kotliny a jej širšieho okolia a určenie smeru ďalšieho výskumu predmetnej oblasti, teda metodické zhodnotenie možností výskumu určitého regiónu na príklade interdisciplinárneho výskumu Kostolianskej kotliny. Keďže jeden z cieľov habilitačnej práce je už zmienené „metodické zhodnotenie možností výskumu a určenie smeru ďalšieho bádania Kostolianskej kotliny“ očakával by som exaktnejšie formulovaný návrh projektu s výskumným zámerom, konceptualizáciou, s kritickým zhodnotením prínosu doteraz aplikovaných výskumných a dokumentačných metód a s návrhom stratégie ďalšieho postupu. Viaceré postrehy a návrhy k uvedeným zámerom sú síce roztrúsené v jednotlivých kapitolách, práci by však prospela, najmä ak bude publikovaná, samostatná kapitola napĺňajúca jeden z vytýčených cieľov. Na obzvlášť vysokej úrovni je spracovaná časť venovaná výsledkom archeologického výskumu v Kostolianskej kotline s mimoriadne kvalitnou dokumentáciou, a to nielen z aktivít, ktoré pre autorku boli nosné – výskum kostola sv. Juraja v Kostoľanoch pod Tribečom a otázka lokalizácie včasnostredovekého sídla a s ňou súvisiace poznávanie sídelnej štruktúry a historickej cestnej siete, ale aj z náročných vykopávkov realizovaných na hradisku lužickej kultúry na Veľkom a Malom Lysci. Spracovanie a vyhodnotenie leteckého laserového skenovania (LLS) záujmovej plochy v rozsahu 95 km² s cieľom spresniť polohu, resp. dokumentovať súčasný stav viacerých hospodárskych a technických stavieb, identifikovať nové terénne relikty či nové komponenty už známych pamiatok a aplikácia morfometrickej analýzy terénu pomocou inovatívnej metódy s využitím technológie Proxima je nielen v slovenskej archeologickej spisbe priekopnícka práca. Názorným, priam ukážkovo školským, príkladom je aplikácia nedeštruktívneho archeologického výskumu v južnej časti extravilánu Ladíc, realizovaná kombináciou diaľkovej prospekcie, geofyzikálneho prieskumu a analytických zberov vo štvorcovej sieti, doplnená pre obdobie stredoveku o štúdium písomných prameňov.

3. Prínos a úroveň výsledkov práce

Prínos práce možno hodnotiť vo viacerých rovinách. V rovine heuristickej je to súpis nálezísk počítajúci 57 položiek, z nich 26 identifikovaných vlastnou terénnou aktivitou (pokiaľ som dobre spočítal červené značky na obr. 95, keďže autorka tento počet zrejme zo skromnosti neuvádza) a súpis nálezísk reliktovej s hospodárskym využitím obsahujúci 35 položiek, ktoré boli identifikované v Kostolianskej kotline a jej širšom okolí. Databáza, ktorá obsahuje množstvo overených a kriticky zhodnotených informácií o nálezisku, terénnej aktivite, nálezoch, informačnom zdroji a mieste deponovania, tvorí seriózny podklad pre ďalší výskum a bude iste vítaným prameňom tiež pre ďalších bádateľov.

Za účelom vyhodnotenia získaných dát bola vytvorená digitálna mapa záujmovej plochy, ktoré predstavuje uvedených 95 km² ako aj internetová stránka www.kostolianskakotlina.ff.ukf.sk s veľkým

súborom zhromaždených dát a informácií, ktoré boli získané dlhoročným výskumom. Táto má zároveň slúžiť ako návrh tvorby databázy pre výskum krajiny aj iných regiónov.

V rovine metodickej je to predovšetkým aplikácia inovatívnych dokumentačných a interpretačných metód formou diaľkového prieskumu krajiny a zhodnotenie ich prínosu pre krajinú archeológiu.

V rovine gnozeologickej za obzvlášť prínosnú považujem charakteristiku vývoja osídlenia Kostolianskej kotliny od praveku po včasný stredovek a jeho porovnanie so stavom osídlenia v oblasti celého horného Požitavia. V Kapitole Osídlenie Kostolianskej kotliny autorka prináša viaceré nové poznatky, napríklad existenciu prosperujúcich hradísk lužickej kultúry s mohutným opevnením, dokladmi intenzívnej zástavby a intencionálne upravovanými terasami (na temene a svahoch Veľkého a Malého Lysca ako aj na vrchu Veľký Tribeč), ktoré korigujú staršie názory o oslabení osídlenia lužickej kultúry v priestore celého stredného Ponitria v období staršej doby halštatskej (stupeň Ha C). Pozoruhodné je tiež zistenie, že z nížinných polôh bolo získané len malé množstvo keramického materiálu z doby halštatskej, čo je vo výraznom kontraste s výsledkami deštruktívneho archeologického výskumu a povrchových zberov vo výšinných polohách. Relikty výrobných objektov a ťažobných areálov využila autorka pre výskum hospodárskeho využitia krajiny Kostolianskej kotliny. Prínos práce v rovine pedagogickej – práca po publikovaní bude zaiste vítanou pomôckou vo výučbe a bohatým zdrojom informácií nielen pre študentov archeológie ale tiež histórie, historickej geografie, ekológie a ďalších vedných odborov.

A v neposlednom rade tiež v rovine popularizačno-náučnej, ktorej sa autorka v ostatných rokoch intenzívne a treba dodať s úspechom venuje. Za zmienku stojí, že aktivity v Kostolianskej kotline od roku 2010 boli realizované pod medzinárodným európskym projektom (Cradles of European Culture – Francia Media 850–1050), zahrňujúcim 10 vybraných európskych lokalít, medzi nimi tiež kostol sv. Juraja v Kostoľanoch pod Tribečom, ako aj monografia o obci Ladice (*Borzová a kol. Ladice v premenách času. Ladice 2013*), či Kostoliansky náučný chodník (Gýmeš – Kostolianske lúky) s celkovou dĺžkou 30,3 km.

4. Posúdenie formálnej stránky práce (jazyk, štýl, štruktúra)

Habilitačná práca má 217 strán, v rámci nich je umiestnených 143 obrázkov, 10 tabiel a 13 tabuliek, 12 strán zoznamu použitej literatúry a 8 strán zoznamu obrazových príloh. Súčasťou práce je tiež internetová stránka www.kostolianskakotlina.ff.ukf.sk s doplňujúcimi informáciami a veľkým množstvom obrazových príloh, ktoré nebolo možné umiestniť do textovej časti práce.

Rukopis nemá bežnú stavbu analytickej štúdie, ale logickú autonómnu štruktúru. Podľa Obsahu pozostáva (mylne) z 5 kapitol, v skutočnosti podľa číslovania v texte zo 7 samostatných kapitol. Jazyk práce je jasne formulovaný a štýl vecne a logicky vyargumentovaný. V texte je iba minimum gramatických chýb. Opätovne chcem vyzdvihnúť vysokú úroveň dokumentačnej časti.

Na záver chcem zdôrazniť, že posudzovaná habilitačná práca podáva výsledky dlhodobej náročnej a serióznej vedeckej práce. Reflektuje širokospektrálny rozhľad autorky nielen v aktuálnych inovačných metódach archeologického bádania, tak terénnych, dokumentačných ako aj interpretačných, ale aj v problematike ďalších spolupracujúcich vedných odborov v rámci multidisciplinárneho výskumu.

Na jej základe preto navrhujem Mgr. Zuzane Borzovej, PhD. udeliť vedecko-pedagogický titul **docent**.

V Nitre 2. augusta 2017

prof. Jozef Bujna, CSc.

Katedra archeológie

FF UKF v Nitre